

Bünyamin KARTAL
İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Araştırma Görevlisi

**ENERJİ ŞARTI ANLAŞMASI
ÇERÇEVESİNDE UYUŞMAZLIKLARIN
ÇÖZÜMÜ VE STOCKHOLM TİCARET ODASI
TAHKİMİ**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
İÇİNDEKİLER.....	IX
KISALTMALAR.....	XIX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM TARİHSEL SÜREÇ, AMAÇ VE KAPSAM İTİBARIYLA ENERJİ ŞARTI ANLAŞMASI VE UYGULANMASI

§1. ENERJİ ŞARTI ANLAŞMASI	5
I. Enerji Şartı Anlaşması'nın Oluşum Süreci ve Anlaşmanın İmzalanması	6
A. Avrupa Enerji Şartı (1991).....	6
B. Enerji Şartı Anlaşması (1994)	7
C. Uluslararası Enerji Şartı (2015)	8
II. Enerji Şartı Anlaşmasının Hedef ve Amaçları.....	9
III. Anlaşmanın Kapsamı	12
IV. Enerji Şartı Anlaşmasında Kabul Edilen Kurumsal Yapı	14
§2. ENERJİ ŞARTI ANLAŞMASININ UYGULANMASI.....	16
I. Genel Olarak.....	16

II. Enerji Şartı Anlaşmasının Geçici Olarak Uygulanması	17
A. Genel Olarak.....	17
B. Geçici Uygulama ve Uyuşmazlık Çözümü Sorunu	21
III. Enerji Şartı Anlaşmasının Bazı Özel Durumlarda Uygulanmaması	26
IV. Anlaşmadan Çekilme.....	29
V. Diğer Uluslararası Anlaşmalar ile İlişki.....	32
§3. ENERJİ ŞARTI ANLAŞMASI KAPSAMINDA UYUŞMAZLIK TÜRLERİ	34

İKİNCİ BÖLÜM
ENERJİ ŞARTI ANLAŞMASI
ÇERÇEVESİNDE YATIRIM
UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜ

§2. YATIRIM UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜ	37
I. Yatırımların Korunması Bakımından Uyuşmazlık Çözüm Metotları ve Önemi.....	38
II. Anlaşma Tarafı Devletler Arasındaki Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü.....	40
A. Genel Olarak.....	40
B. Uyuşmazlığın Kapsamı ve Konusu	42
C. Diplomatik Kanalların Kullanılması.....	44
D. Tahkim Süreci.....	46
1. Hakem Seçimi.....	46
2. Uygulanacak Hukukun Tespiti.....	47
3. Hakem Kararı ve İcrası.....	50
E. Enerji Şartı Anlaşması Kapsamında Devletlerarası Tahkim ile Yatırımcı-Devlet Tahkimi Arasındaki İlişki.....	51
III. Bir Yatırımcı İle Taraf Devlet Arasındaki Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü.....	53
A. Genel Olarak.....	53

B. Uyuşmazlığın Kapsamı ve Konusu	54
1. Genel Olarak.....	54
2. Bir Yatırımın Varlığı	55
a. Yatırım Kavramı	55
b. Yatırımın Belirlenmesinde Yatırımcının Kontrol Düzeyinin Tespiti.....	56
c. Yatırımın Sınırlarının Tespitinde Enerji Sektöründeki Ekonomik Aktiviteler ve Enerji Materyal ve Ürünleri	57
d. Yatırım Kavramının Zaman Bakımından Sınırları.....	59
e. Yatırım Kavramı Açısından Enerji Yatırım Sözleşmeleri	59
3. Bağlayıcı Olmayan (Soft Law) ve Bağlayıcı (Hard Law) Hükümlerin Uyuşmazlığın Kapsam ve Konusunun Belirlenmesine Etkisi.....	61
4. Yükümlülüklerin İhlali	63
a. En Çok Gözetilen Ulus Kaydı ve Ulusal Muamele.....	64
b. Âdil ve Eşit Muamele Yükümlülüğü	67
c. Ayrımcılık Yapmama	70
d. Devletlerin Egemenliği İlkesi	72
e. Tam Tazminat Ödemeden Kamulaştırma Yasağı.....	74
f. Kayıpların Telafisi	77
g. Sermaye Transferi Serbestisi.....	78
h. Halefiyet	80
i. Anahtar Personel	81
j. Şemsiye Hükümler.....	81
C. Uyuşmazlığın Tarafları.....	84
1. Yatırımcı	84
2. Ev Sahibi Devlet.....	86
D. Uyuşmazlık Çözüm Süreci ve Aşamaları	87
1. Uyuşmazlıkların Dostane Yollarla Çözülmesi.....	87
a. Hukukî Niteliği ve Bu Niteliğin Sonuçları.....	87

b.	Dostane Çözüm Sürecinde Usûl ve Süre	89
2.	Anlaşma Tarafının Ulusal Mahkemelerine Başvuru.....	90
a.	Genel Olarak.....	90
b.	Uyuşmazlığın Tahkimde Yeniden Görülmesi ve Ortaya Çıkan Sorunlar.....	91
i.	Uyuşmazlığın Tahkimde Yeniden Görülmesine İlişkin Hükmün Hukuki Niteliği.....	91
ii.	Uyuşmazlığın Tahkimde Yeniden Görülmesinde Yeniden Tahkime Rıza Vermeyen Devletler Bakımından Ortaya Çıkan Sorunlar	93
c.	Türk Hukuku Bakımından Ulusal Mahkemelerde Görülecek Yargılamanın Özellikleri.....	96
i.	Yabancılık Unsurunun Tespiti.....	96
ii.	Yetkili ve Görevli Mahkemenin Belirlenmesi	97
iii.	Teminat Şartı.....	99
iv.	Esasa ve Usûle Uygulanacak Hukukun Tespiti.....	101
v.	İspat Yükü Kuralının Belirlenmesi.....	105
3.	Önceden Kararlaştırılmış Bir Çözüm Yoluna Başvuru.....	106
a.	Genel Olarak.....	106
b.	Uyuşmazlığın Tahkimde Yeniden Görülmesi ve Ortaya Çıkabilecek Sorunlar	107
i.	Genel Olarak.....	107
ii.	Yeniden Tahkime Rıza Veren Devletler Bakımından	108
4.	Uluslararası Tahkim	110
E.	Uluslararası Tahkim	110
1.	Genel Olarak.....	110
2.	Tahkim Rızası	111
3.	Enerji Yatırım Uyuşmazlıklarının Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözüm Merkezi (ICSID) Bünyesinde Çözümlemesi	113
a.	Genel Olarak.....	113
b.	ICSID'in Yapısı	114

c.	ICSID'in Yargılama Yetkisi ve EŞA Bağlamında Yargılamada Ortaya Çıkan Sorunlar	115
i.	Yazılı Tahkim Rızası.....	116
ii.	Uyuşmazlığın Ev Sahibi Devlet Alanında Yapılan Bir Yatırımdan Kaynaklanması	117
iii.	Uyuşmazlığın Hukukî Bir Uyuşmazlık Olması.....	119
iv.	Uyuşmazlığın Tarafları.....	120
	1) Ev Sahibi Devlet	120
	2) Yatırımcı	121
d.	Esasa Uygulanacak Hukukun Tespiti.....	123
e.	Tahkim Süreci	125
f.	Davaların Birleştirilmesi.....	126
g.	Delillerin Değerlendirilmesi.....	127
h.	Geçici Hukukî Koruma Kararları ve İcrası	129
i.	Hakem Kararlarının İcrası	132
4.	Enerji Yatırım Uyuşmazlıklarının Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL) Bünyesinde Çözümlemesi	135
a.	Genel Olarak.....	135
b.	Ad Hoc Tahkimin Aslî Özellikleri, Avantaj ve Dezavantajları.....	137
c.	UNCITRAL Tahkim Kuralları'nın Seçilmesi ve Uygulanması.....	138
d.	Tahkim Sürecinin Başlaması.....	140
e.	Hakem Heyetinin Oluşturulması	141
f.	Davaların Birleştirilmesi	143
g.	Delillerin Değerlendirilmesi.....	144
h.	Geçici Hukukî Korumalar.....	145
i.	Hakem Kararı ve İcrası.....	146
	i. New York Sözleşmesi Uyarınca Tanıma ve Tenfiz ..	146
	ii. MÖHUK Uyarınca Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi	151

- j. EŞA Bağlamında Görülen UNCITRAL Tahkim Yargılamalarının Gösterdiği Özellikler 153
5. Stockholm Ticaret Odası Tahkim Enstitüsü (STOTE)..... 156

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
STOCKHOLM TİCARET ODASI
TAHKİM ENSTİTÜSÜ VE ENERJİ ŞARTI
ANLAŞMASI KAPSAMINDAKİ ROLÜ

§1. STOCKHOLM TİCARET ODASI TAHKİM ENSTİTÜSÜ'NÜN KURULUŞU VE YAPISI..... 157

I. Tahkim Enstitüsünün Kuruluşu..... 157

II. Tahkim Enstitüsünün Yapısı 160

III. Stockholm Tahkim Enstitüsü'nün Ayırıcı Nitelikleri 163

§2. STOTE TAHKİM KURALLARINA GÖRE YÜRÜTÜLEN TAHKİM..... 166

I. Tahkim Sürecinin Başlaması..... 166

A. Tahkim Talebi ve Davaya Cevap..... 166

B. Tebligatlar 168

II. Tahkim Sürecinde Yönetim Kurulunun Rolü 169

III. Hakem Heyetinin Oluşturulması 172

A. Hakem Sayısı ve Hakemlerin Atanma Usulü 172

B. Hakemler İçin Aranılan Kriterler 174

C. Hakemin Reddi..... 175

IV. Tahkim Giderleri Avansı 178

V. Tahkim Yargılaması ve Usûlî Hükümler 181

A. Tahkim Yeri 181

B. Tahkim Dili 182

C. Esasa Uygulanacak Hukuk..... 182

D. Yargılama Takvimi..... 184

E. Dilekçeler Aşaması..... 185

F. Deliller	188
G. Duruşmalar.....	190
H. Davaların Birleştirilmesi.....	191
1. Yeni Başlamış Tahkim Davası ile Devam Eden Tahkim Davasının Birleştirilmesi.....	191
2. Davaların Birleştirilerek Açılması.....	193
3. Üçüncü Kişilerin Davaya Katılması.....	195
I. Geçici Hukuki Korumalar	196
J. Karar.....	199
1. Karar Türleri.....	199
2. Kararın Oluşturulması.....	201
3. Kararın İcrası.....	204
§3. STOCKHOLM TAHKİM ENSTİTÜSÜ BÜNYESİNDE HIZLANDIRILMIŞ TAHKİM	204
§4. STOCKHOLM TAHKİM ENSTİTÜSÜ'NÜN EŞA KAPSAMINDAKİ ROLÜ	206
I. Genel Olarak.....	206
II. Enstitünün EŞA Kapsamında Tercih Edilme Sebepleri.....	207
III. STOTE Bünyesinde Görülen Yatırım Tahkiminin Özellikleri.....	209
A. Yatırım Uyuşmazlıkları Bakımından Kabul Edilen Tahkim Kuralları.....	209
1. Yatırım Tahkimine İlişkin Kuralların Uygulama Alanı	209
2. Yatırım Tahkiminde Hakemlerin Atanmasına İlişkin Özellikler.....	210
3. Yatırım Tahkiminde Davaya Müdahale.....	211
B. STOTE Bünyesinde UNCITRAL Tahkim Kuralları Uyarınca Yürütülen Tahkim	214

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TİCARET, TRANSİT, REKABET VE
ÇEVREYE İLİŞKİN UYUŞMAZLIKLARIN
ENERJİ ŞARTI ANLAŞMASI KAPSAMINDA
ÇÖZÜMÜ

§1. TİCARİ UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ.....	217
I. Enerji Şartı Anlaşmasının Ticarete İlişkin Hükümleri.....	217
II. Ticarî Uyuşmazlıkların EŞA Kapsamında Çözümü.....	221
A. Genel Olarak.....	221
B. Müzakere Aşaması	222
C. Panel Modeli.....	224
1. Panel Sürecinin Başlaması	224
2. Panel Modelinin Hukukî Niteliği.....	225
3. Yargılama Usûlü.....	228
4. Karar ve Kararın Etkileri	230
5. Yargılama Giderleri.....	232
III. Ticari Uyuşmazlıkların DTÖ Kapsamında Çözümü.....	232
A. Genel Olarak.....	232
B. Müzakere Süreci	234
1. Müzakerenin Başlaması, Süresi ve Tâbi Olduğu Kurallar ...	234
2. Müzakere Sürecinde Gizlilik.....	235
3. Müzakere Sürecinin Denetimi.....	236
C. Panel Aşaması.....	237
1. Panel Sürecinin Başlaması	237
2. Panelin İnceleme Konusunun Tespiti.....	238
3. Panel Sürecinde İzlenecek Prosedür	239
D. Temyiz Aşaması ve Tavsiye Kararlarının Uygulanması	241
IV. EŞA ve DTÖ Modelleri Arasındaki Farklar.....	244
V. Ticari Uyuşmazlıklarda Tahkim Alternatifi	246
VI. Enerji Ticaretine İlişkin Uyuşmazlık Örnekleri.....	247

§2. ENERJİ NAKİL (TRANSİT) UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜ	250
I. Genel Olarak.....	250
II. Enerji Nakline (Transit) Hâkim Olan İlkeler.....	251
III. Transit Uyuşmazlıklarının Çözüm Metodu.....	253
A. Çözüm Metodunun Temel Özellikleri.....	253
B. Hükmün Kapsamı.....	254
C. Uzlaştırma Prosedürü	255
§3. REKABET UYUŞMAZLIKLARININ ÇÖZÜMÜ.....	257
I. EŞA'nın Rekabete İlişkin Hükümleri.....	257
II. Rekabet Uyuşmazlıklarının Çözüm Metodu.....	259
§4. ÇEVREYE İLİŞKİN UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ.....	261
I. Genel Olarak.....	261
II. Enerji Şartı Anlaşması'nın Çevreye İlişkin Hükümleri	262
III. Çevresel Uyuşmazlıkların EŞA Bağlamında Çözümlemesi.....	264
SONUÇ	267
KAYNAKÇA	273